

Alina Žvinklienė

Garbės koncepcija socialiniame diskurse (I)

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjamas garbės koncepcijos taikymas šiuolaikiniuose socialiniuose mokslo srityse. Analizės aspektu garbė suvokiama kaip socialinio dominavimo institucionalizacijos politika. Garbės koncepcijos išstūmimą iš dabartinės mokslo paradigmos lėmė įsivyravęs Vakarų civilizacijos diskursas. Garbės reikšmės nepaisymas dabartinėje socialinėje praktikoje veikiau rodo tam tikrą socialinių mokslų perspektyvos ribotumą, o ne jų gebėjimą susidoroti su socialinės tikrovės iššūkiais.

Pagrindinės sąvokos: garbė, garbės ir gėdos kultūra, vyriškumas, moteriškumas.

Keywords: honor, honor and shame culture, masculinity, femininity.

Garbės supratimas

Bendroji žodžio *garbė* reikšmė yra geras vardas arba vieša pagarba. *Garbė* gali reikšti ir tai, kad pripažįstama individo teisė į didelį pagerbimą. Kitaip tariant, tai rodo individo padėtį visuomenėje. Visuomeninė padėtis gali būti paveldima arba įgyjama, taigi ir prarandama. Negarbė, gėda ar nemalonė reiškia garbės stoką, jos suteršimą ar praradimą. Dėl tokio socialinio „trapumo“ garbė turi būti nuolat palaikoma ir saugoma. Taigi atrodo, kad garbė yra vertybė ir kartu socialinė sistema. Dabartiniu metu žodį *garbė* dažniau keičia *reputacija*.

Lietuvių kalbos žodį *garbė* atitinka lotynų *honor*, kilusį iš *Honos* – kilnumo, garbės ir karinio teisingumo dievo vardo. Antikinėje Romoje garbė buvo sudievinas pagerbimo įsmejinimas, ypač už didvyriškumą ir narsą

(*virtus*)¹. *Honor* išliko germanų ir romanų kalbose: angl. *honour*, pranc. *honneur*, isp. *honor* (*honra*), it. *onore*, beje ir lenkų kalboje – *honor*.

Karinio didvyriškumo ir narsos, taigi ir karinės ar herojinės garbės šlovinimas būdingas vadinamosioms herojinėms garbės kultūroms. Šio tipo kultūros gyvavo skirtingais laikais ir įvairiuose regionuose: antikinėje Graikijoje (Finley 1977), viduramžių Europoje (Chadwick 1967), actekų Meksikoje (Clendinnen 1985), Japonijoje iki Tokugavos (Ikegami 1995), ikikolonijinėje Afrikoje (Ilfie 2005) ir kt. Garbės sąvoka ypatinga dėl mitologizuotos ir sunkiai apčiuopiamos prasmės; bemaž kiekvienas žmogus jaučia, kas tai yra, bet sunkiai gali apibūdinti.

¹ <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/271129/Honos>:
<http://www.merriam-webster.com/dictionary/honor>

Frankas Hendersonas Stewartas, atlikęs „garbės literatūros“ apžvalgą, pateikė minimalistinį garbės apibrėžtį – „teisė į pagarbą kaip lygiems“ (Stewart 1994; 145). Savo apibrėžtį Stewartas grindžia trimis argumentais. Pirma, jis išvelgia skirtumų tarp „vertikalių“ ir „horizontalių“ garbės. „Vertikali“ garbė suvokiama kaip teisė į ypatingą pagarbą, šią teisę aukštesnės socialinės padėties individai turi žemesnės padėties individų atžvilgiu, o „horizontali“ garbė – tai teisė į pagarbą tarp tokios pačios socialinės padėties individų. Antra, „horizontalios“ garbės turėjimas priklauso nuo elgesio, patvirtinto tos pačios socialinės padėties individų grupėje. Ir trečia, laikui bėgant pirminiai garbės kriterijai – padėtis (kilmė) ir elgesys – atsidūrė moralės erdvėje. Stewarto analizė iš esmės susijusi su asmens garbe, kuri vis dėlto priklauso nuo pripažinimo referentinėje garbės grupėje. Tad „garbės žmogus turi parodyti, kad supranta garbės kodeksą ir laikosi jo priesakų“ (Stewart 1994; 146). Kitaip tariant, garbės žmogus įkūnija įsitikinimų ir veiksmų vientisumą ir kartu atstovauja savo garbės grupei.

Taigi garbė egzistuoja subjektyviai ir objektyviai. Subjektyvumo lygmenyje garbė egzistuoja kaip individo jaučiamas noras turėti teisę į pagarbą, o objektyvumo lygmenyje – kaip viešas individo socialinės vertės pripažinimas. Asmens garbė ir gėda visada yra susijusi su kolektyvine garbe ir turi viešumo išraišką. Žodžiai *garbė* ir *gėda* bemaž išnyko iš dabartinės Vakarų visuomenės kalbos, tačiau šios sąvokos išliko jos kultūroje ir kasdieniame, ypač karinių ir nusikalstamų struktūrų, gyvenime.

Vaizduojamajame mene ir literatūroje, ypač gotikinėje, kurioje gausu riteriškumo mitų, konstruojamas ir rekonstruojamas tradicinis garbės supratimas. Karinis meistriškumas demonstruojamas daugybę kartų siekiant individualaus pranašumo, daugiausia dvikovose, vykstančiose pagal tam tikras pripažintas taisyklės. Romantiškai pateikta jėga, drąsa, karinis meistriškumas, o kartais – ir kilnumas bei dosnumas, yra vienas iš pagrindinių garbės kodekso elementų. Kartu šie įvaizdžiai, atspindintys tuo metu egzistavusias socialines praktikas, formavo „garbės kaip tipiškos pagalbos sau institucijos, nuolatos susijusios su konkurencija ir kartais prieštaraujančios teritorinių valstybinių teisiškai įsteigto jėgos monopoliumi“ (Giordano 2001; 39) supratimą.

Garbės kodekso įgyvendinimą galima vertinti kaip paprotinės teisės veiksmo mechanizmą. Kova arba dvikova kaip ginčų sprendimo, t. y. garbės gynimo, būdas, klestėjo ilgus amžius. Pati garbė buvo nuolatos puolama ir „jaukinama“ plėtojantis civilizacijai. Civilizacijos sąvoka „apibendrina viską, kame Vakarų visuomenė pastaruosius du ar tris šimtmečius laiko save aukščiausia palyginti su ankstesnėmis ar dabartinėmis „primityvesnėmis“ visuomenėmis“ (Elias 1978; 3). Norberto Eliaso tyrimas, skirtas Vakarų civilizacijos raidai nuo viduramžių, rodo, kad savikontrolė ir visuomenės kontrolė yra neatsiejama civilizacijos raidos dalis.

Michelio Foucault darbai, skirti galios santykiams ir jų sankirtoms su platesnio masto socialinėmis institucijomis bei individo praktikai mikrolygmenyje, atskleidžia tai, kaip socialinės institucijos, drausmės

aparatai, pasiekia socialinės kontrolės tikslų subjektyviu požiūriu konstravimą. Foucault moderniąją visuomenę lygina su Panoptikonu², kurio tikslas yra „įteigti kaliniui sąmoningą nuolatinio matomumo būklę, nes tai užtikrina automatinį galios veikimą“ (Foucault 1995; 201). Panoptikono visuomenė skatina individą reguliuoti savo elgesį pagal reikiamas socialines ir institucines normas dėl to, kad individas žino apie stebėsenos galimybę.

Garbės supratimas kito kiekvienoje visuomenėje, pokyčius lėmė religija, tautinės valstybės formavimasis ir centralizavimas, valstybinis jėgos monopolizavimas, modernizavimas (arba kolonizavimas). Garbė tapo kompromisų dalykas. Europoje tradicijų ir modernumo kompromisą išreiškė, pavyzdžiui, anglosaksų džentelmeno idealas (Bawman 2002) ir rusų bajoro ir (arba) karininko idealai (Borisov 2001; Robinson 2002).

Savita europietiška garbės idėja sunyko pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui (1914–1918) ir Rusijos pilietiniam karui (1917–1923), kai nugalėjo bolševikai. Nuo tų laikų kariniai apkasai tapo ne tikrai karių, bet ir šlovės bei garbės idealų „skerdykla“, nes parodė individualios narsos ir heroizmo aktų, nuo kurių priklauso garbė, beprasmiškumą, ypač tada, kai priešas naudoja sunkiąją artileriją ar iprito dujas.

Be to, nuo „XIX-ojo amžiaus pabaigos teisininkai, kaip ir jų pasekėjai XX-ame amžiuje, be keleto išimčių, garbės kompleksą laikė „instinktyvaus“ elgesio būdų apraiškomis, būdingomis „žemesnei“ civilizacijos

stadijai“ (Giordano 2001; 39). Nesunku pastebėti, kad garbė tam tikrame istoriniame sociokultūriniame kontekste visų pirma asocijuojasi su vyriškumo idealu.

Garbės studijos socialiniuose ir politiniuose moksluose

Sociologija

Garbės koncepciją socialinėje visuomenės analizėje, regis, pirmasis ėmė taikyti Maxas Weberis. Trijų komponentų, klasės, statuso ir partijos (valdžios), socialinės stratifikacijos teorijoje socialinis statusas apibūdinamas kaip „tikimybė tam tikroms socialinėms grupėms įgyti teigiamą arba neigiamą socialinę garbę“ (Weber 1978; 300).

Socialinė garbė rodo socialinius bei ekonominius privalumus ir reikalauja tam tikro elgesio kodo, bendro visai to statuso grupei. Kolektyvinė idėja apie garbę (reputaciją) ir negarbė ar gėda suvienija žmonės į grupes pagal statusą, kurios, kitaip negu klasės, yra bendruomenės. Socialiniai pokyčiai paprastai sumenkina ar net sugriauna socialinę stratifikaciją pagal statusą, o stagnacija, priešingai, „atkuria svarbų socialinės garbės vaidmenį“ (Weber 1970; 194).

Tačiau sociologiniai socialinės stratifikacijos tyrimai paprastai nesiejami su labai reflektivia, santykinė ir skiriamąja garbės kategorija. Pirmiausia tai lemia ypatumai, būdingi kiekybiniais metodams, kurie nėra skirti matuoti tokioms daugiamatėms kategorijoms kaip garbė. Antra, pats Weberis teigė, kad rinka „nieko nežino apie garbę“

² *Panoptikon* - kalėjimo modelis pasiūlytas filosofo, ir Britanijos teisinės reformos teoretiko Jeremy Benthamo (1748-1832).

(Weber 1978; 936). Trečia, vykstant modernizacijai garbė buvo transformuota į orumą, kuris, sociologiniu požiūriu, yra dvilypė koncepcija.

Vis dėlto pastaruoju metu garbės koncepcijoje sociologai sugeba išvelgti ir retorišką, ir strategiją, taikomą siekiant įgyti socialinį statusą ir (arba) atimti jį iš kitų. Kitaip negu orumas, kuris yra filosofinė ir pernelyg abstrakti koncepcija, garbė iki šiol yra vienas svarbiausių dalykų planuojant socialinį identitetą ir „reputacijos politiką“.

Socialinė antropologija

Šiuolaikinės *garbės* fenomeną „atrado“ ir išnagrino socialiniai antropologai. Žymiausias ir plačiausiai aprašytas yra Viduržemio jūros regionas, pavadintas „garbės ir gėdos visuomenių“ konglomeratu (Peristiany 1968, Pitt-Rivers 1968, Herzfeld 1980). Viduržemio studijose buvo nagrinėjamos mažos agrarinės bendruomenės, dažnai priešiškos toli esančioms valstybės institucijoms. Šiose bendruomenėse garbė buvo suvokiama ne kaip karinio elito apdovanojimas, o laikoma kiekvienos šeimos ir individo rūpesčiu.

Antropologijoje susiformavo dvi pagrindinės ir viena kitą neigiančios garbės traktavimo tradicijos: garbė, suvokiama kaip dorybė (moralinė sistema), ir garbė, suvokiama kaip viršenybė (Pitt-Rivers 1968). Garbės kaip dorybės pagrindas yra religinis garbės tapatinimas su dorybingu ir doriniu elgesiu. Savo ruožtu garbė kaip viršenybė tėra savo pretenzijų į statusą ir šio statuso patvirtinimą rodymas (Peristiany, 1968). Šiuo atveju garbė yra tikrai socialinės padėties, prestižo, vadinasi,

ir visuomeninio pripažinimo bei individo visuomeninės vertės klausimas. Savo ruožtu negarbė įgauna viešosios gėdos pavidalą.

Garbė kaip dorybė tradiciškai asocijuojasi su moterimis, o garbė kaip viršenybė – su vyrais. Garbė dažnai priskiriama vyrams, o jos dvinarė priešybė gėda – moterims, tačiau kaip pozityvi savybė, garbės jautrumas. Pagal šį modelį šeimos garbė priklauso nuo jos moterų, o vyrai atsakingi už jos gynimą, nes moterys potencialią gėdą įkūnija savo seksualiniu elgesiu. Moterys yra „silpnoji grandis“, todėl jas reikia kontroliuoti, kad būtų galima apsaugoti (Peristiany 1968; Gilmore 1987). „Vyru garbė turi būti užtarnauta, padidinta ir apginta dvikovoje su priešininku; moterų garbę būtina saugoti nuo piktų pavyduolių liežuvių“ (Peristiany & Pitt Rivers, 1992, 226).

Lemiamą seksualinės gėdos svarbą garbės kodekse buvo pabrėžiama dabartinėse Europos valstybėse, kuriose ginčai buvo sprendžiami dvikovomis. Tai skatino požiūrį, kad ypatingas rūpinimasis moters dorybe yra esminis tikros „garbės kultūros“ bruožas (Asano-Tamanoi 1987, Foyste 1999). Tačiau moters dorybė buvo ne tokia svarbi, nors ir reikšminga kitose „garbės kultūrose“, pavyzdžiui, Japonijoje (Asano-Tamanoi 1987, Ikegami 1995). Dorybė buvo svarbus moters garbės komponentas daugelyje Afrikos visuomenių, tačiau, ko gero, daugiau svorio šeimoje ir bendruomenėje moteriai suteikdavo vaisingumas, išsvermingumas ir aktyvi pagalba vaikams bei namų ūkiui (Iliffe 2005).

Šeimos varžėsi dėl garbės, demonstruodamos savo narių vyriškąsias ir moteriškąsias savybes. Vyriškumas reikalavo gebėjimų iš-

laikyti ir apginti namų ūkį (šeimą), palaikyti asmeninę autonomiją, atkeršyti už įžeidimą ar smurtą ir tikriausiai rodyti svetingumą, dorumą, sąmojų ir geras manieras. Moters garbė – pirmiausia skaiстыbės išsaugojimas iki santuokos ir dorybės joje (Pitt-Rivers 1968, Gilmore 1987).

Taigi „vyriškoji“ garbė susijusi su kova ir priešininkų įveikimu, „moteriškoji“ – su taika ir skaiстыbe. „Vyriškosios“ garbės sėkmingumo ypatumas – didelė jos priklausomybė nuo individo gebėjimo primesti savo žaidimo taisykles, priversti patikėti savo pranašumu. O moters garbė „investuojama“ į vyro ir šeimos garbę. Kartu moters garbe gali būti naudojamosi mainų santykiuose kaip simboliniu kapitalu, su kuriuo galima pasiekti/prarasti aukštesnę socialinę padėtį.

Nors Viduržemio jūros regiono studijose moters dorybės svarba šiek tiek perdėta, galbūt dėl to, kad dažniausiai buvo nagrinėjama remiantis vyrų perspektyva, bet kuriuo atveju garbės kodas vyrams ir moterims yra skirtingas. Visuose Viduržemio jūros regiono garbės koncepcijose vyro garbė laikoma aukštesne už moters garbę (Giordano 2001). Galima teigti, kad garbės kodas naudojamas lyčių hierarchijos legitimizacijai, todėl garbė vienija giminytės grupę (branduolinę ar išplėstinę šeimą), tačiau kartu ir skaldo jos narius.

Antropologai, laikomi Viduržemio visuomenių ekspertais, savo tyrimuose pastaruoju metu beveik visiškai ignoruoja garbės reiškinių. Christianas Giordano (2001; 2005), nagrinėdamas garbės fenomeno ignoravimą dabartiniuose antropologiniuose tyrimuose, pažymi, kad devintajame dešimtmetyje antropologai pradeda dekonstruoti „garbės ir

gėdos visuomenių“ paradigmą Viduržemio regione. Ir jeigu toks kritinis požiūris, atsiradęs veikiant „reflektyviai“ ar „postmodernistinei“ bangai, čia gali atrodyti daugmaž pateisinamas, tai „prarastos“ garbės priežastys atrodo ne tokios tikėtinos ir dar mažiau priimtinos. Siekdamas patikrinti šią nuostatą, Giordano nurodo dvi reikšmingas „teorinės dekonstrukcijos“ priežastis ir jų padarinius. Po Viduržemių visuomenių kaip „garbės ir gėdos visuomenių“ paradigmos kritikos išgalėjo tikras skirtingumo kultas, besąlygiškai atmetantis lyginamąjį bendrųjų bruožų ir lygiavertiškumo tyrimą. Metodologijos objekto susiaurinimas iki „atskiro fakto“ ir „unikalaus atvejo“ darėsi pražūtingas teoriniam Viduržemio visuomenių „garbės logikos“ stebėjimui. Šiuo metu Viduržemio visuomenių antropologija paremta nepagrįstu polinkiu į etnografinę ekstravaganciją. Kita priežastis, siejama su etnocentrizmo kritika, dažnai skatina klaidingą *politinio korektiškumo* frazeologiją. Antropologinis populizmas rutuliojosi bet kuria kaina vengiant parodyti *kitus* asmenis nepalankioje šviesoje arba įžeisti jų jausmus, nes *kiti* buvo suvokiami kaip „mažumos“, taigi silpni ir engiami. Tad Viduržemio visuomenių garbės ir patronažo sistemos studijos pakeitė „politiškai korektiškesnę“ terminologiją ir požiūrį. Tipiški pavyzdžiai yra darbai, kurių autoriai, vengdami „garbės“ sąvokos, vartoja *gender* arba sąžiningai kuria Viduržemio „svetingumo“ stereotipą. Tačiau lemiamas antropologinės kritikos smūgis garbės studijoms yra tai, kad garbė suvokiama kaip pagrindinis moralinės sistemos arba vertybių ramstis, tačiau ne kaip individo politiniai ištekliai, leidžiantys viešai

pateisinti savo elgesį, garantuojant reputaciją ir socialinę padėtį. Panašios tendencijos, pavyzdžiui, kultūros koncepcijos dekonstrukcija, gali būti psichologiškai vertinamos kaip ne visai užmaskuotas antropologijos polinkis į savidestrukciją ir savizudybę.

Politologija ir tarptautiniai santykiai

2001 m. rugsėjo 11 d. įvykiai Jungtinėse Valstijose, 2005 m. liepos 7 d. sproginiai Londone, ilgai užsitęsęs arabų ir Izraelio konfliktas, teroristų aktyvumas visame pasaulyje, ko gero, paremia Samuelio Huntingtono (1996) teiginį apie „civilizacijų susidūrimą“, t. y. kad pasibaigus šaltojo karo laikotarpiui svarbiausi konfliktų šaltiniai pasaulyje bus gyventojų kultūriniai ir religiniai identitetai.

2001 m. JAV prezidentas George'as W. Bushas paskelbė „karą su terorizmu“, ir tai tiesiogiai susiję su nacionalinės garbės bei gėdos klausimais. Tačiau dauguma Vakarų politologų ir tarptautinių santykių specialistų iki šiol atmeta garbės ir gėdos kategorijų taikymą siekiant suprasti politinę kultūrą. Tai, kad nepaisoma garbės, kad ir kokios būtų jos apraiškos socialinėje praktikoje, daugiausia lemia liberalus kognityvus Vakarų egocentrizmas, tačiau tai pripažįsta nedaug mokslininkų. „Mėginami visiškai atsikratyti „garbės kultūros“, užuot reformavę ją, ... mes [amerikiečiai] „kare su terorizmu“ nebepajėgiame suprasti priešų prigimties“ (Bawman 2002; 44).

Barry O'Neallas išnagrinėjo nacionalinės garbės pobūdį ir sudedamąsias jos dalis taisydamas teorinį žaidimų modelį ir padarė išvadą, kad „garbė dar turi reikšmės, tiesiog jos

pavadinimas pasikeitė“ (O'Neal 1999; 85). Tačiau jo darbas, skirtas garbei, simboliams ir karui, mažai susijęs su nacionalinės garbės poveikio valstybių elgesiui tarptautiniuose santykiuose analize.

Dabartiniu metu nė vienoje iš dviejų pagrindinių teorijų (realizmo ir liberalizmo), taikomų aprašant diplomatinį elgesį, „nacionalinė garbė nelaikoma tikra ar tinkama motyvacija aiškinant valstybės elgesį (Meros 2009; 33). Negana to, „jose tokių nematerialių tikslų, kaip nacionalinė garbė, siekimas atkakliai laikomas neapdairumu“ (Meros 2009; 66); valstybių apeliavimas į nacionalinę garbę laikomas paprasta retorika, skirta gyventojų patriotiškumui sužadinti, kad galėtų pateisinti savo karinius veiksmus nacionalinio priešų atžvilgiu.

Nesenai atliktas tyrimas, paremtas studijų atvejais – 1950–1962 m. Vakarų Iriano krize (Indonezija ir Nyderlandai), 1934 m. Durrės krize (Albanija ir Italija), parodė, kad priimdamos užsienio politikos sprendimus valstybės tikrai paiso nacionalinės garbės ir kilus grėsmei kovoja, kad ji nebūtų prarasta. „Kova už nacionalinę garbę pagerina valstybės įvaizdį tarptautinėje bendruomenėje ir taip stiprina valstybės pozicijas jos viduje“ (Meros 2009; 66).

Pirmojo tyrimo, skirto garbės koncepcijai Rusijos politiniame gyvenime nuo dešimtojo iki dvidešimtojo amžiaus, duomenys rodo, kad per visą Rusijos istoriją garbė buvo pagrindinė politiškai aktyvios gyventojų dalies – ir valdančiosios klasės, ir opozicijos – sąmonės kategorija. Naujas garbės kaip politinio gyvenimo veiksmo raidos etapas prasidėjo 1986 m., kartu su M. Gorbačio-

vo „perestroika“. Nacionalinės garbės idėja buvo skirta ne tik retorikai, konsoliduojančiai gyventojus didžiulėms permainoms, bet ir vartojama socialinėje praktikoje, tai rodo, pavyzdžiui, savanoriški pasitraukimai iš postų ar savizudybės dėl politinių priežasčių, kvietimai į dvikovas ir pan. (Borisov 2001).

Sunku pasakyti, ar tuo atveju, jeigu Vakarų politikos ir tarptautinių santykių veikėjai būtų atsižvelgę į nacionalinės garbės galią, kurią galima apibūdinti kaip „nacijos įvaizdį jos gyventojų ir tarptautinės bendruomenės akyse“ (Meros 2009; 37), 2008 m. rugpjūčio 8 d. apskritai būtų prasidėjęs Rusijos ir Gruzijos karinis konfliktas?

Taigi galima teigti, kad garbė, perkelta iš stratifikacinės kategorijos į moralės sferą, gana greitai buvo išstumta iš socialinių ir politinių mokslų vyraujančių teorijų ar net visai pamiršta.

Išvados – Vakarų civilizacijos spaštuose?

Vakarų civilizacija, sėkmingai įtvirtinanti savo politinį, ekonominį ir kultūrinį vyravimą pasaulyje, išsiugdė „neklaidingumo kompleksą“, ribojantį ar net atmetantį svetimos, pirmiausia ne Vakarų, kultūros prigimties supratimą.

Šių dienų Vakarų intelektualai retkarčiais atkreipia dėmesį į garbę, tačiau paprastai tik remdamiesi neorientalistiniu požiūriu: „garbės ir gėdos kultūros“ siejamos su islamu ir musulmonais, nors tokios kultūros susiklostė ir visuomenėse, išpažįstančiose krikščionybę, pavyzdžiui, taip yra minėtame Viduržemio jūros regione, visoje Lotynų Amerikoje. Šiandien Vakarų pasaulis susiduria su

radikaliomis „garbės kultūrų“ apraiškomis, pirmiausia per savizudžių teroristų išpuolius Artimuosiuose ir Viduriniuose Rytuose, tapusius kone „karo su terorizmu“ kasdienybe, ir „garbės nužudymus“ (dažniausiai – jaunų moterų ir merginų), kuriuos žiniasklaida pateikia kaip dienos sensaciją.

Salmanas Rushdie, skandalingųjų „Šėtoniškų eilių“ autorius, bando paaiškinti Vakarų visuomenės auditorijai, kad garbės idėja yra svarbiausias individo, vykdančio teroro aktą, bruožas. Jeigu garbė nuplėšiama ar suteršiama, t. y. užtraukiama gėda, garbę atkurti galima tiktai nuplovus gėdą krauju. Jis sako, kad „Vakaruose, kur nėra „garbės kultūros“ fenomeno, šio reiškinio galia įvertinama nepakankamai. Judėjų ir krikščionių kultūroje yra nuodėmė ir atpirkimas. Rytų kultūrose pirmapradės nuodėmės koncepcijos nėra, todėl nėra ir prasmės ją atpirkti. Moraliniai Rytų kultūrų poliai glūdi garbės ir gėdos sferose. Negarbės arba kokio nors realiai suvokiamo pasityčiojimo idėja gali pasiskatinti žmones imtis desperatiškų veiksmų“ (Gardels 2005).

Rushdie, kuris ilgą laiką gyvena Vakaruose, tačiau nėra tos kultūros atstovas, net neįžvelgia, kad Vakarų kultūroje būtų garbės idėja, ir „universaliai“ traktuoja tai tik religijų skirtumų, t. y. moralės sistemos, lygmenyje.

Tad jeigu dabartinėje socialinėje praktikoje neatsižvelgiama į reikšmę, kurią turi garbė kaip socialinio dominavimo institucionalizacijos politika, tai rodo veikiau tam tikrą vyraujančių socialinių ir politinių mokslo teorijų perspektyvos ribotumą, o ne jų gebėjimą susidoroti su globalizavimo paveiktos socialinės tikrovės iššūkiais.

LITERATŪRA

- Asano-Tamanoi, Marico. 1987. "Shame, family, and state in Catalonia and Japan" in David D. Gilmore (ed.) *Honor and Shame and the Unity of the Mediterranean*. Washington: D.C: American Anthropological Association: 104-120.
- Bawman, James. 2002. "The lost sense of honor", *The Public Interest*, Fall: 32-49.
- Chadwick, H.Munro. 1967. *The Heroic Age*. Reprinted, Cambridge: Cambridge University Press.
- Clendinnen, Inga. 1985. "The cost of courage in Aztec society," *Past and Present*, 107: 44-89.
- Elias, Norbert. 1978. *The History of Manners. The Civilizing Process: Vol. I*. New York: Pantheon Books.
- Finley, Moses. 1977. *The World of Odysseus*. New York: Review Books.
- Foucault, Michel. 1995. *Discipline and Punish. The Birth of the Prison*. New York: A Division of Random House, Inc. Vintage Books.
- Foyster, Elizabeth A. 1999. *Manhood in early modern England: honour, sex and marriage*. London and New York: Longman.
- Gilmore, David D. 1987. "Introduction: The Shame of Dishonor" in David D. Gilmore (ed.) *Honor and shame and the unity of the Mediterranean*. Washington, D.C: American Anthropological Association: 2-21.
- Giordano, Christian. 2001. "Mediterranean Honour Reconsidered. Anthropological Fiction or Actual Action Strategy?" *Anthropological Journal on European Cultures*, Vol.10: 39-58.
- Giordano, Christian. 2005. "Mediterranean Honor and beyond. The Social Management of Reputation in the Public Sphere", *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 1: 40-55.
- Herzfeld, Michael. 1980. "Honor and Shame. Problems in the Comparative Analysis of Moral Systems", *Man*, New Series 15: 339-351.
- Huntington, Samuel P. 1996. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster, Inc.
- Ikegami, Eiko. 1995. *The taming of the samurai: honorific individualism and the making of modern Japan*. Cambridge, Mass. London: Harvard University Press.
- Iliffe, John. 2005. *Honour in African History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Meros, Nick J.P. 2009. "Do States Fight for National Honor?", *Journal of Politics and International Affairs*, Vol.3 (1): 32- 68.
- O'Neal, Barry. 1999. *Honor, Symbols, and War*. Ann Arbor, Michigan: University of Michigan Press.
- Peristiany, John.G.(ed.). 1968. *Honour and Shame. The Values of Mediterranean Society*. Chicago: Chicago University Press.
- Peristiany, John. G. and Pitt Rivers, Julian (eds.).1992. *Honour and Grace in Anthropology*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Pitt-Rivers, Julian. 1968. "Honour" in *International Encyclopedia of the Social Sciences*. New York Macmillan: Vol. 6: 503-510.
- Robinson, Paul – Пол Робинсон. 2002. "Невольники чести: мужественность на поле боя в начале XX века" in Сергей Ушакин (сост.) *О муже(Н)ственности*. Москва: Новое литературное обозрение:186-198.
- Stewart, Frank Henderson. 1994. *Honor*. Chicago: University Of Chicago Press.
- Weber, Max. 1970. "Class, Status and Party" in H.H.Gerth and C.Wright Mills (eds.) *From Max Weber: Essays in Sociology*. NY: Oxford University Press:180-195.
- Weber, Max. 1978. *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. (2 vols).Berkeley: University of California Press.
- Elektroniniai šaltiniai* (žiūrėti 2009 m. spalio 01-30 dd.)
- Borisov, Sergej - Сергей Б.Борисов. 2001.Честь как феномен российского политического сознания. - Шадринск: Издательство Шадринского пединститута:
- http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/bor/index.php
- Gardels, Nathan. 2005. "Salman Rushdie: Inside the Mind of Jihadists", *The Huffington Post*.

http://www.huffingtonpost.com/nathan-gardels/salman-rushdie-inside-the_b_8486.html

Encyclopedia Britannica:

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/271129/Honos>:

Merriam-Webster Online Dictionary:

<http://www.merriam-webster.com/dictionary/>

honor

ABSTRACT

THE CONCEPT OF HONOR IN SOCIAL DISCOURSE (I)

The article discusses honor issues in social and political sciences. In the frame of analysis, honor refers to the politics of institutionalization of domination.

An analysis of mainstream studies on honor reveals that it is overlooked as a scientific paradigm chiefly because the western discourse of civilization is predominant. Neglecting the significance of honor in modern social practice is more indicative of modern social sciences' somewhat blinkered perspective, rather than its capability to meet the challenges of social reality in connection with globalization.

As a sociocultural phenomenon, honor is a legacy of patriarchy that becomes apparent via an analysis of public representations of masculinity and femininity. Honor is gender-related and as such defines ideals of manhood and womanhood in a given historical and sociocultural context. Publicity of honor underlies the public perception that first associates honor with manhood and only subsequently with womanhood.

Gauta: 2009 12 02

Pateikta spaudai: 2009 12 09

Socialinių tyrimų institutas, Vilnius

Socialinių teorijų skyrius

El. paštas: alinazvin@gmail.com